

Bernardo Atxaga

OBABA KOAK

Az utolsó szó keresése

Fordította
Mester Yvonne

TYPOTEX

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

ETXEPARE
EUSKAL
INSTITUTUA

A könyv fordítását és megjelenését az Etxepare Baszk Intézet támogatta.

MINISTERIO
DE CULTURA

DIRECCIÓN GENERAL DEL LIBRO,
DEL CÓMIC Y DE LA LECTURA

A mű fordítását a spanyol Kulturális Minisztérium támogatta a Könyvek, Képregények és Olvasásfejlesztés Főigazgatóságán keresztül.

A fordítás az következő kiadás alapján készült:

Obabakoak. Editiones B, Barcelona, 1989

© 1988, Bernardo Atxaga

Translation rights arranged with Ute Körner Literary Agent S.L.U., Barcelona

Hungarian translation © Mester Yvonne, 2026

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2026

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 377 9

ISSN 2064-2989

Előszó

(Az író vallomása az *euskara* nyelvről)*

A nyelv, amelyen írok, különös nyelv. Igéinek,
a vonatkozó mellékmondatok szerkezetének,
a szavaknak, amelyeket az ősi dolgok
– folyók, növények, madarak –
megnevezésére használ,
nincsenek testvérei sehol a Földön.

A ház: *etxe*, a méh: *erle*, a halál: *heriotz*.

A napot, amely hosszú teleinket ragyogja be, *eguzkinak* vagy
ekinek nevezzük;

a napot, amely édes, esős tavaszainkon süt, szintén
– ahogy az várható – *eguzkinak* vagy *ekinek*
(különös nyelv, de azért nem annyira).

Ez a makacs nyelv, amely – azt mondják – a megalitikus korban
született,

úgy maradt fenn, hogy visszahúzódott,
hogy, akár egy sündisznó, elbújt egy helyen,
amelyet aztán, hála ott szertehagyott nyomainak,
a világ Baszkföldnek, *Euskal Herriának* nevezett el.

* Eredetileg az 1992-es angol kiadás előszavaként látott napvilágot.

Ám elszigeteltsége nem lehetett abszolút:
a macska: *katu*, a pipa: *pipa*, a logika: *lojika*.
Ahogy a detektívek hercege mondaná, inkább úgy áll a dolog,
kedves Watsonom, hogy a sündisznó előbújt rejték helyéről
(hogy meglátogassa legelőbb Rómát, majd annak összes sarjait).

Egy apró nemzet nyelve, olyan kicsi,
hogy még a térképen sem találod meg,
soha nem sétált az Udvar kertjeiben
vagy a kormányzati épületek márványszobrai közt,
és négy évszázad alatt száz könyvet ha szült...
az elsőt 1545-ben; a legfontosabbat 1643-ban;
a kálvinista Újszövetséget 1571-ben;
a teljes katolikus Bibliát 1860 körül.
Hosszú volt az álma, rövid a bibliográfiája
(ám a huszadik században a sündisznó felébredt).

Az *Obabakoak* – ez a könyv itt, melyet most ebben a városban
adtak ki,
Dickens, Wilkie Collins és megannyi más író városában –
a legújabb könyvek egyike, amely gyarapítja a bibliográfiát.
Több házban és több országban íródott,
a témája pedig egyszerűen: az élet átalálában.
És Obaba az csak Obaba: egy hely, egy helyszín;
a *-ko* toldalék jelentése: *-ból -ből*; az *-a* determináns; a *-k* a többes
szám jele.
A cím szó szerinti fordítása tehát „Obabaiak” – Obabai emberek
vagy dolgok.
Kevésbé szó szerinti fordításban: „Történetek Obabából”
(és ezzel be is fejezem ezt a prologust).

GYERMEKKOR

ESTEBAN WERFELL

Többségük bőrkötésben, szigorú rendben sorakozott a polcon: Esteban Werfell könyvei szinte teljesen beborították a szoba négy falát. Tízezer, talán tizenkétezer kötet lehetett, amelyek két életet foglaltak össze – az övét és az apjáét –, és valamiféle melegséget sugárzó zugot, védelmező burkot formáltak körülötte. Oltalmat jelentettek számára, és elválasztották a külvilágtól, valahányszor – mint azon a februári napon is – nekilátott, hogy írjon. Az íróasztal, régi tölgyfa bútor, szintén apai emlék volt; még fiatalkorában hozatta el a családi otthonból, Obabából.

Ez a papírból és szavakból álló fal mégis tartogatott egy kis nyílást – egy ablakot, amelyen át Esteban Werfell írás közben az égboltra, a fűzfákra, a tóra és a hattyúházra látott a városligetben. Az ablak nem törte meg a magányt, mégis utat nyitott a könyvek sötétjében, és enyhítette azt a másik sötétséget, amely gyakran szellemeket szül mindazok szívében, akik nem tanultak meg egyedül élni.

Esteban Werfell néhány pillanatig a borús, szürkésfehér februári eget figyelte. Aztán elfordította a tekintetét, kihúzott egy fiókot, és elővett belőle egy kemény fedeles füzetet, amely a tizenkettes számot viselte, és amely minden részletében pontosan olyan volt, mint az előző tizenegy, már teleírt személyes napló.

Szépek voltak ezek a kemény fedeles füzetek. Esteban szerette őket. Gyakran átsuhant a fején a gondolat, hogy talán megrontja őket, hogy azok a történetek vagy elmélkedések, amelyeket lejegyez bennük, belerontanak a füzetek – különösen az efféle kemény fedelesek – jó sorsába.

Talán túlzás volt így éreznie a füzetekkel kapcsolatban. Minden bizonnyal. Mégsem változtatott a helyzeten, főleg, ha – mint aznap is – új füzetet kezdett. Miért is kell mindig olyasmin tanakodnia, amin nem akar? Apja egyszer azt mondta neki: „Nem az nyugtalanít, hogy madarak fészkelnek a fejedben, fiam – hanem hogy mindig ugyanazok a madarak.” Igaza volt; Esteban mégsem értette meg soha, miféle hajtóerő vezérli.

Túl nagy volt a belső impulzus, amely rendre ugyanazokat a madarakat röptette fel benne, és Esteban Werfell képtelen volt ellenállni a kísértésnek, hogy felpillantson a polcra, ahol a már teletírt tizenegy füzetet tartotta. Ott voltak, félig elrejtve a földrajzi értekezések között – az oldalak, amelyek életének tanúi voltak; amelyek megőrizték a szép pillanatokot, a fontos eseményeket. Mégsem számítottak már kincsnek a szemében. Semmiféle fényt nem sugároztak. Olyan volt újraolvasni őket, mint hamuval tele-szórt lapokat nézegetni; szégyenérzetet keltettek benne, és vágyat az álom és a feledés után.

– Holt betűs füzetek... – dünnyögte. Ez a kifejezés sem volt új számára.

De akkor sem hagyhatta, hogy ez a gondolkodásmód eltérítse a feladattól, amiért asztalhoz ült, hogy, mint már oly sokszor, egyik rossz emlékből a másikba zuhanjon, egyre mélyebbre, egészen arra a vidékre, amelyet – már földrajz szakos diákkora óta – úgy nevezett: Búbánatfok. Felnőtt férfi volt már, és tudta, hogyan küzdjön meg saját ellenálló erejével. Ő pedig meg akart küzdeni vele, és meg akarta tölteni azt az újabb füzetet.

Esteban Werfell elővette fából faragott, kizárólag naplóírásra használt tollát, és belemártotta a tintatartóba.

1958. február 7., írta. Szép, tiszta betűkkel.

Az ablak túloldalán közben teljesen beborult az ég, és finom, láthatatlan eső áztatta a hattyúházat takaró borostyánt. A látvány sóhajra késztette. Jobban örült volna, ha szebb az idő. Nem szeretne, ha üres a park.

Megint felsóhajtott. Aztán ismét belemártotta tollát a tintába, és a füzet fölé hajolt.

Azzal az elhatározással tértem vissza Hamburgból – kezdte –, hogy megírom a visszaemlékezéseimet. De nem valamiféle rendszerezett, alapos munkára készülök, ahogy azt olyasvalaki tenné, aki – teljes joggal – egy korszak vagy a társadalom tükörképének tartja önmagát. Ez rám nem illik, és nem is törekszem rá. Egyszerűen csak elmesélem, mi történt egy délután, réges-régen – pontosabban tizen-négy éves koromban –, és hogy milyen – meglehetősen komoly – következményekkel járt az a délután az életemre nézve. Nem sok fér bele egy élete alkonyán lévő ember óráiba; mégis, ez az egyetlen dolog, amelyet érdemesnek tartok arra, hogy elmeséljem. És talán mégsem olyan kevés... Elvégre mindig is tanítottam, és köztudott, hogy a pulpitus inkább a szigornak, semmint a kalandoknak kedvez.

Kiegyenesedett, és kívárta, hogy megszáradjon a tinta. Az ég továbbra is szürke volt, de most már zuhogott; az eső tompa susogással verte a füvet, és hangja felverte a szoba csendjét. A tó környékén is változott a kép – a hattyúk kijöttek a házukból, és szokatlanul hevesen csapkodtak a szárnyukkal. Sosem látta még ilyennek őket.

Szeretnek ázni? Vagy épp a közönség hiánya szabadította fel őket? Nem tudta eldönteni, de nem is volt érdemes efféle ostoba

kérdések felett időznie. Jobbnak látta, ha inkább újra átolvassa, amit addig írt.

A felütés sosem sikerült túl jól. A szavak rendre megtagadták tőle a pontosságot; mintha ellustultak volna, vagy nem lett volna bennük elég szufla. Apja gyakran mondogatta: „A gondolat olyan, akár a homok; ha megpróbálunk belemarkolni, a szemcsék java része kipereg az ujjaink közül.” Találó kép. Ő például most „visszaemlékezést” szándékozott írni, pedig pontosabb lett volna „reflexiónak” nevezni a munkáját; hiszen voltaképpen az a cél vezérelte, hogy egy kamaszkori délutánból kiindulva értelmes gondolatokat fogalmazzon meg. És nem ez volt az egyetlen félresiklás, több is akadt.

Kihúzhatta és újrakezdhetette volna, amit írt, mégsem akarta megtenni. Ellenkezett volna az elveivel. Szerette, ha a lapok – úgy a sajátjai, mint a másokéi – makulátlanok, és büszke volt rá, hogy tanítványai – tisztasága miatt – egy ismert szappanról aggattak rá gúnynevet. Amúgy is fölösleges lett volna törnie magát egy igazán jó kezdés miatt. A második próbálkozás ugyanúgy tartalmazott volna hibákat. Tudta, hogy mindig is lesznek hibái. Jobbnak látta hát, ha folytatja – ha pontosíthatja a szöveget, s szép lassan tökéletesíti a rossz kezdést.

Ismét a parkra pillantott. A hattyúk már nem voltak a tónál, visszahúzódtak a házukba. Ezek szerint nekik sem tetszett annyira a februári eső.

Mindenesetre – folytatta – a szándék, hogy kiragadjuk életünk különleges pillanatait, súlyos tévedés lehet. Talán az életet csak egészében, in extenso ítélni tudjuk meg, nem pedig részleteiben; nem úgy, hogy az egyik napot kivesszük, a másikat meghagyjuk; nem úgy, hogy az éveket egy kirakós játék darabjaiként szétválasztjuk, majd kijelentjük, hogy az egyik jó volt, a másik pedig rossz.

Mert minden, ami él, olyan, akár a folyó. Megszakítás nélkül, megállás nélkül folyik.

De ha mindez igaz is, tagadhatatlan, hogy az emlékezet jellemzően épp ellenkezőképp működik. A jó tanúkhöz hasonlóan a konkrétumokat kedveli, és szelektál. Ha valami hasonlatot kellene felhoznom, azt mondanám: úgy működik, mint egy szem. Sohasem úgy, mint egy leltározó könyvelő.

Például most is látom a hattyúházat a parkban, amelyet borostyán borít, egészen a tetőig – amúgy is sötét, de az ilyen esős napokon, mint a mai, még sötétebb; látom, de valójában sosem látom. Valahányszor felpillantok, elsiklik a tekintetem a zöld vagy a fekete levelek egyhangúsága fölött, és csak akkor pihen meg, ha megtalálja a vöröses foltot az egyik tetősarokban. Azt sem tudom, mi az. Talán egy papírdarab, vagy egy sarjadni igyekvő kankalin; netán egy cserép, amelyet nem fedett be a borostyán. Akármilyen is, a szememnek egyre megy. Kiszabadul a sötétségből, és mindig azt a fénypontot keresi.

Esteban Werfell felnézett a vöröses foltra. De még most sem tudta eldönteni, mi lehet az. Lehetett akár kankalin, papírdarab vagy cserép. De végső soron nem számított. Az fontosabb volt, amit az emlékezetről írt. Az a megállapítás, hogy az emlékezet a konkrétumokat kedveli, pontatlan. Ez nem ízlés, hanem szükség-szerűség kérdése.

Így működik a szem – folytatta –, és ha igazam van, az emlékezet is. Elfelejtí a hétköznapiakat; keresi a fényt, a különleges napokat, az intenzív pillanatokat; az én esetemben most életem egy régvolt délutánját kutatja.

De elég ebből. Itt az ideje, hogy belefogjak magába a történetbe...

Esteban Werfell megkönnyebbült, amikor az első oldal alján vonalat húzott. Elkészült egy résszel – megalkotta az elbeszélés bevezetését. Nem tudta pontosan, miért volt szüksége ennyi csűrésre-csavarásra, de ez jellemző volt rá. Mindig is ilyen volt. Soha nem beszélt vagy írt egyenesen, és soha nem teremtett közvetlen kapcsolatot az emberekkel. Bár ennyi év után elfogadta ezt a hibáját – félénkségét, gyávaságát –, még mindig fájt neki, mennyi lehetőséget szalajtott el emiatt. A csend, a passzivitás, a visszahúzódás jegyében telt az élete.

De ismét eltért a lényegtől. Most nem az életviteléről van szó, hanem az írásmódjáról; az pedig, hogy mennyi a körítés, valójában teljesen mellékes. Tudta, hogy úgysem olvassa soha senki a naplóját. Ha mégannyira eljátszott is a gondolattal, hogy halála után valaki – talán ugyanennél az asztalnál – átlapozza majd a füzetait, maga sem hitt benne. Nem, ezeknek a füzeteknek nem lesz olvasója. Nevetséges volt hát ennyit rágódnia a stíluson.

A parkra nézett, s közben ismét belemártotta tollát a tintába. A tó környéke a szokásos sétálók nélkül, az esőben még elhagyatottabbnak tűnt, mint máskor. A fű között keletkezett kis erecskék a kavicsokon fodrozódtak.

Hic incipit – írta. – Itt kezdődik annak a délutánnak a története, amikor életemben először elvittek a templomba. Akkor tizennégy éves voltam, és apámmal egy Obaba nevű helyen éltem.

Vasárnap volt, és megbeszéltem néhány iskolatársammal, hogy együtt megyünk moziba, abba az épületbe, amelyet nagyjából öt kilométerre Obabától, a vasút mellett építettek. Ám a korábban felállított szabályokat megszegve – kapcsolatunk során először – barátaim jóval a megbeszélt időpont előtt megjelentek nálunk, és amikor ajtót nyitottam, a legváratlanabb kéréssel rukkoltak elő.

– Arra gondoltunk – kezdték –, hogy eljöhethetnél velünk a templomba, és te is énekelhetnél. Kérd meg Werfell mérnök urat, hogy engedjen el; mondd meg neki, hogy hit nélkül is lehet zsoltárokat énekelni.

Furcsa volt ez a viselkedés. Mármint ez a fajta merészség. És a „merészség” szó ebben az esetben teljesen helytálló, Obabában ugyanis illetlenségszámba ment látogatást tenni valakinél – vagyis betekintést nyerni valakinek az otthonába –, olyan volt, mint vetkőzés közben meglesni valakit. Ráadásul az apám idegen volt – jövevénynek és ellenségnek tekintették, és mindenki tudta róla, mennyire gyűlöli az egyházat és a vallást.

Ma már biztos vagyok benne, hogy az egész kezdeményezés mögött Obaba kanonokja, Loyolai Szent Ignác követője állt. Feltehetően az ő szemszögéből nézve veszély fenyegette a lelkem, a fiúét, aki a születésekor elveszítette az édesanyját, és akit egy utálatos ember tartott a markában. Aki nem habozott volna a fiát is magával rántani a sötét szakadékba. A kanonok bizonyára úgy vélte, legkönnyebben az iskolai barátaimon keresztül nyerhet meg magának.

A kanonok és apám között feszülő ellentét nem pusztán intellektuális természetű volt. Többről szólt, mint arról az ikonoklaszta magatartásról, amelyet Werfell mérnök tanúsított, amikor átvette az obabai bányák irányítását. Ez a „több” az én létezésem volt. Ahogy egyszer az iskolamestertől hallottam: nem voltam törvényes házasság gyümölcse. Egyszerűen azért, mert a szüleim egyházi esküvő nélkül, szabad akaratukból éltek együtt – ami abban a korban és azon a helyen elfogadhatatlan volt. De ez már egy másik történet, és ebben a füzetben nincs helye.

A park továbbra is kihalt volt, a fák pedig – amelyek még nem érezték a közeledő tavaszt – fáradt benyomást keltettek. A hattyúk sem mutattak semmiféle életjelet.

Elfordította tekintetét az ablaktól, és újraolvasta, amit addig leírt. Nem, a szülei történetének nincs helye ebben a füzetben... Talán majd a következőben, a tizenharmadikban. Az elsősorban egy fiatal nő története volna, gondolta, aki úgy döntött, együtt él egy idegennel, s emiatt rágalmak céltáblája lett, és száműzték a közösségből. „Az anyád bárkivel lefeküdt.” „Az anyád nem hordott fehérneműt.” „Az anyád a bűnei miatt halt meg olyan fiatalon.”

Még mindig fájtak neki az obabai iskolaudvaron elhangzott mondatok. Nem tudta, valaha is megírja-e azt a tizenharmadik füzetet; de tudta, hogy ha igen, az nagyon fájdalmas lesz számára. Mindenesetre most nem ez a feladata. Most a hamburgi utazásáról hozott történetet kellett lejegyeznie.

Esteban Werfell az asztal fölé hajolt. Képzeletét visszarepítette iskolatársai váratlan látogatásához.

Döbbenetem láttán a barátaim – anélkül, hogy megemlétték volna a kanonokot – meglehetősen ügyetlen érveket hoztak fel. Szerintük nem volt helyénvaló, hogy vasárnaponként külön utakon járunk. Így csak időt veszítünk, mondogatták, mivel olyankor már tíz-tizenöt perccel korábban végeznek az énekléssel, és azok a percek nagyon is jól jönnének, hogy ne késsünk el a moziból, de sosem tudták kihasználni őket miattam, hiszen a barátjuk voltam, és nem hagyhattak ott.

– Mindig akkor érkezünk, amikor már elkezdődött a film – összegezte egyikük –, és szerintem ostobaság öt kilométert biciklizni azért, hogy végül semmit se értsünk az egészből. Sokkal jobb lenne, ha együtt mennénk.

Az érv, mint említettem, elég gyöngye lábakon állt – hiszen az éneklés általában inkább elhúzódtott, mintsem rövidebb ideig tartott volna. Mégsem vitatkoztam velük. A lelkem mélyén vágytam rá, hogy beléphessenek a templomba. És nemcsak azért, mert tiltott hely volt számomra – és mint ilyen, még kíváncsiabb –, hanem mert szükségét

éreztem, hogy én is „normális” fiatal legyek – olyan, mint a többiek. Apámmal együtt mi voltunk az egyetlenek Obabában, akik még sosem lépték át annak az épületnek a küszöbét, és hát tizennégy évesen nem-igen tetszett, hogy ujjal mutogatnak rám.

A javaslat tehát találkozott a vágyaimmal, és nem vitatkoztam velük. Egyszerűen csak a könyvtár ajtajára mutattam. Ott volt apám. Tőle kellett engedélyt kérniük. Én nem mertem; jobbnak láttam, ha ők teszik meg. Ugyanakkor nem reméltem, hogy rábólint a dologra. Azt hittem, hangos szóval kitessékeli majd őket. Miért is mondott volna ellent az elveinek, amelyeket egész életében hangoztatott, éppen azon a vasárnapon?

– Ha menni akar, hát menjen – hallottam ekkor. Először meglepődtem, aztán megrémültem; mintha egyszerre minden ablaküveg szilánkokra tört volna. Vajon miért mondott igent? Elképzelni sem tudtam.

Egy hattyú dühösen rikoltozott a madárház bejáratában – mintha a zuhogó esőt szidta volna, amely egyre csak szakadt. Laposra verte a füvet, és egyre mélyebb pocsoltyákat vajt. Várható volt, hogy hamarosan az egész park merő víztócsává változik.

Esteban Werfell összekulcsolta a kezét a füzet fölött. Nem, tizennégy évesen nem érthette meg az apját, mert akkoriban még nem a saját szemével látta őt, hanem másokéval; azokéval, akik – mint később ráébredt – Werfell mérnök nyílt ellenségei voltak. Az obabaiak beképzelt, kezelhetetlen embernek tartották, és ő is így gondolta. Azt is beszélték róla – egy lány súgta neki, akivel a téren játszott –, olyan kegyetlen, hogy ostorral hajtja a bányamunkásokat; ő pedig csak mosolyogva bólogatott. És valóban elfogadta róla ezt a képet, mert ő sem vélekedett másképp. Ki volt az ő apja? Csak az apja, és kész. És azonkívül? Semmi. Na jó, bányamérnök...

De azok az idők elmúltak. Immár nem értetlen kamasz, hanem érett férfi. Most kezdte megérteni, miért egyezett bele apja iskolátsai kérésébe.

– Fáradtságból... – sóhajtotta. Kezdte élvezni az esőt. Segített neki az emlékek felidézésében.

Valóban, Werfell mérnök elfáradt. Megbánta, hogy elhagyta szülővárosát, Hamburgot, és olyan helyre költözött, ahol nevetségesnek találták a gondolatait. Eleinte arról álmodott, hogy visszatér. „Visszamegyünk, Esteban, és te is azon az egyetemen tanulsz majd, ahová én jártam.” Ezerszer hallotta ezt a mondatot gyermekkorában.

De hamarosan egyre rosszabbra fordult a helyzet. Egyik nap bezárták a bányát; másik nap a tőzsdén szinte minden vagyonát elveszítette; aztán a legjobb barátja, Theodor Steiner megírta neki, hogy az Eichendorff Klub, a társaság, melynek mindketten tagjai voltak, Németországban is betiltásra került – már a szülőföldjén is üldözték az eszméiket.

Mire Esteban tizennégy éves lett, apja már feladta. Tudta, hogy Obabában fog meghalni, és sosem térhet vissza Németországba. Hogy a fia nem fog német egyetemre járni. Így hát, teljesen érthető módon, ebben a helyzetben nem volt ereje tovább küzdeni a fia helyes neveltetéséért. Ugyan mit számított már? „Ha menni akar, hát menjen.” Már úgyis elveszítette a csatát.

Megint rikoltozni kezdett a hattyú a ház mellett, sőt most már a többi is csatlakozott hozzá. A zsvaj kizökkentette az emlékezésből.

– Mikor hallgatnak már el?! – kiáltott fel.

„Miért volt ennyire büszke?” – kérdezte magától. Nem akarta elveszíteni a szálát, amely azokban a pillanatokban, ott, az íróasztal mellett az apjához kötötte.

Ha egy kicsit alázatosabb, Werfell mérnök könnyebben elfogadta volna az obabai létformát. És ha egy kicsit okosabb. Elvégre

az intelligencia legfőbb fokmérője az alkalmazkodóképesség. Aki megtanul alkalmazkodni, sosem sülyed el a pokolban. Épp ellenkezőleg, boldogságra lel. Ugyan mire ment apja a könyveivel, az olvasmányaival, az eszméivel? Semmire. Egyedül azt érte el velük, hogy végül úgy érezze, legyőzték. „Csak a kicsinyes emberek képesek alkalmazkodni az élethez”, mondogatta az apja. De ő most már nem értett egyet vele. És azzal a régi bölcsességgel sem, hogy „minél többet tud az ember, annál jobban szenved”. Ahogyan a tanítványainak is mondogatta: ez az állapot csak a tudás első fokán helyénvaló. A további lépcsőfokokon már le kell győzni a szenvedést.

A hattyúk végre lecsillapodtak. Esteban Werfell belemártotta tollát a tintába, és tiszta betűivel újabb oldalt kezdett.

Még a legnehezebb helyzetekben is eljön egy pillanat, amikor kíváncsossá és megnyugtatóvá válik, hogy feladjuk a harcot. Előbb-utóbb a hajótöröttek is rendre megbékélnek a tengerrel – még az is, amelyik szinte teljesen kivérzett, mert megpróbálta megmenteni a hajóját, és egész éjjel a hullámokkal dacolt, a csillagos égbolt alatt, a halak között, teljesen egyedül. Nem számít, mit tett, vagy mennyire ragaszkodott az élethez: a vég mindig édes. Rájön, hogy nem bírja tovább; hogy úgysem jön senki; hogy soha nem látja meg a partot... És akkor bele-törődik a helyzetébe – megpihen, átadja magát a tengernek, mint egy gyerek, aki már csak aludni vágyik.

De apám túl büszke volt. Igen, hajótörést szenvedett, és nem maradt más választása, mint meghajolni. Csakhogy ő ezt nem fogadta el; nem kívánta a vereség utolsó, keserű gyönyörét. Nyersen válaszolt: „Ha menni akar, hát menjen”; majd bezárkózott a könyvtárszobájába – az egyetlen helyre, amelyet Obabában szeretett. Amikor bekopogtam, hogy pénzt kérjek tőle mozira, nem felelt. Pusztán kicsúsztatott egy érmét az ajtó alatt. Nem is tudom – most már bánom azt az örömet, amit akkor mutattam.